

Het zijn nog even drukke dagen, niet alleen vanwege alle muzikale verplichtingen die het afscheid met zich meebrengen, maar ook omdat hij de pers veelvuldig te woord moet staan. Van RTV Utrecht tot het AD, iedereen wil de scheidende Domorganist nog even spreken. Zo ook Muziek & Liturgie, al was het maar omdat Jan Jansen de muziekbijlage over Psalm 136 voor dit nummer componeerde.

Afscheid van een droomplek – in gesprek met Domorganist Jan Jansen

Willem Jan Cevaal

OP ZATERDAG 14 EN ZONDAG 15 MEI nam Jan Jansen afscheid als organist van de Utrechtse Domkerk. Ruim een week daarvoor spreek ik met hem in de kerk waar hij decennialang actief was. We ontmoeten elkaar onder het grote Domorgel. Gestoken in zijn wieler-outfit – een kort zwart broekje met daarboven een strak rood shirt – ziet Jan Jansen er allerm minst uit als een organist. Zoals zo vaak heeft hij de achttien kilometer tussen zijn huis in Soest en het hartje van de Domstad per fiets overbrugd. Hij verontschuldigt zich en haast zich de trap op naar de orgelgalerij om zich om te kleden. Even later komt hij naar beneden in een keurige zwarte broek met een bijpassend overhemd. Na nog snel een kan thee uit het Theehuis te hebben gehaald, kan het interview in de sacristie beginnen.

Droomplek

De in 1947 geboren Jansen bereikt dit jaar de pensioengerechtigde leeftijd, en dat was voor hem reden een punt te zetten achter zijn carrière als Domorganist. Het *Reformatisch Dagblad* interviewde Jansen al in 2009 over zijn naderende afscheid. Op de vraag of hij opzag tegen zijn vertrek, antwoordde hij toen: 'Dat valt wel mee.' Nu, ruim een week voordat hij de deur van de Domkerk definitief achter zich dichttrekt, denkt hij er nog precies zo over. 'Ik ben op mijn vijftiende begonnen met het spelen van kerkdiensten, na vijftig jaar vind ik het wel genoeg geweest. Laat anderen maar een kans krijgen op deze prachtige plek.' Jan Jansen laat er geen misverstand over bestaan: de Utrechtse Domkerk was en is een droomplek voor iedere rechtge-

aarde kerkmusicus. 'Hier in de Dom beschik ik over een concertvleugel, een klavecimbel, een geweldige cantorij, een orkest en een paar prachtige orgels. Ik kan me niet voorstellen dat er een plek is waar ze het beter voor elkaar hebben.'

Jan Jansen begon zijn kerkmuzikale carrière in 1961 in zijn geboorteplaats Ermelo. Na twee jaar in de kerkzaal van het Nieuw Kerkelijk Centrum te hebben gespeeld, maakte hij in 1963 de overstap naar de Oude Kerk in Ermelo. In datzelfde jaar begon hij zijn orgelstudie aan het Utrechts Conservatorium bij Cor Kee. Uiteindelijk zou hij het conservatorium verlaten met een *Prix d'Excellence* voor orgel en solisten-diploma's voor piano en klavecimbel op zak.

In 1971 volgde Jan Jansen zijn schoonvader Maarten Kooij op als cantor-organist van de Oude Kerk in Soest. Jansen was daar al sinds 1963 kind aan huis, jarenlang zong hij er mee in drie verschillende koren. Overigens – Maarten Kooij vertrok uit Soest om in de Utrechtse Domkerk een kerkmuziekpraktijk op te zetten. Dit betekende onder meer de start van de wekelijkse Zaterdagmiddagmuziek, een traditie die tot op de dag van vandaag voortduurt. Vanaf het allereerste begin was ook Jan Jansen als organist en continuospeler bij deze concerten betrokken.

In 1987 werd Jan Jansen benoemd tot Domorganist als opvolger van Stoffel van Viegen. Aanvankelijk was dat best wennen, zo bekend hij. 'In het begin vond ik het eigenlijk helemaal niet zo leuk. In Soest was ik immers cantor-or-

ganist, en ik vond het heerlijk om midden in de gemeente te staan en om met de cantorij te werken. Toen ik hier in de Dom begon, voelde ik me behoorlijk opgesloten achter dat rugwerk. Ook moest ik erg wennen aan het begeleiden van de gemeentezang. In zo'n grote ruimte moet je echt leiding geven, met duidelijke tenorzetten of met de melodie uitkomend gespeeld met de Cornet. Aan de andere kant heeft die enorme akoestiek ook voordelen, bijvoorbeeld bij het improviseren. De ruimte werkt dan geweldig mee.'

Op papier is de baan van Domorganist niet zo omvangrijk; Jan Jansen stond voor een uurtje of acht op de loonlijst van de Protestantse Gemeente Utrecht. Maar daarmee redde hij het bij lange na niet. Want naast het spelen van de zondagse erediensten en de vespers op woensdagavond had hij een groot aantal neventaken. Zo was hij verantwoordelijk voor de organisatie van de helft van de concerten in het kader van de wekelijkse Zaterdagmiddagmuziek. In de praktijk kwam het erop neer dat hij maandelijks één orgelconcert en een concert met een solist of klein ensemble moest verzorgen. De overige concerten worden ingevuld door de Domcantorij, maar ook daaraan verleende Jansen regelmatig zijn medewerking als begeleider op orgel, piano of klavecimbel. De hoeveelheid voorbereidingstijd hing natuurlijk helemaal af van het concertprogramma. 'Een grote Reger of de *Ad Nos* van Liszt vragen nou eenmaal veel studietijd.' Zeker toen hij naast zijn functie als Domorganist ook nog een volledige baan aan het Utrechts Conservatorium had, was het zoeken naar voldoende studietijd. 'Ik studeerde

in de pauzes tussen de lessen en in de avonduren. Het was soms best lastig om dat allemaal te combineren met een gezin. Gelukkig zijn mijn kinderen ook allemaal actief in de muziek. Dat maakte het allemaal wat makkelijker te combineren.' Zoon David is organist en klavecinist, Maarten is cellist en dochter Janine is inmiddels een wereldberoemd violiste.

Gemiddeld studeert Jan Jansen zo'n vijf uur per dag. Het leeuwendeel daarvan doet hij thuis, waar hij kan beschikken over onder meer een pedaalklavencimbel, een Italiaans klavencimbel en een vleugel. In de Domkerk zelf kon hij slechts sporadisch terecht. Overdag is de kerk een stiltecentrum en mag het orgel niet worden bespeeld, en 's avonds zijn er vaak andere activiteiten, niet alleen in de kerk zelf maar ook in de aangrenzende ruimtes. 'De Domcantorij repeteert meestal in de sacristie, maar

als ik teveel registers opentrek, dan hebben ze daar last van', vertelt Jansen. 'In dat soort gevallen kan ik alleen op een achtvoetje spelen.' Door deze beperkende factoren studeerde hij maandelijks niet meer dan een uur of vijf op het Domorgel.

Franck

Het gesprek met Jan Jansen vindt plaats op vrijdag 6 mei, een dag voor zijn laatste reguliere orgelconcert als Domorga-

nist. Op het programma staan onder meer de *Trois Chorals* van César Franck. Die keuze is niet toevallig: 'In de eerste plaats vormen de *Trois Chorals* de zwannenzang van Franck,' legt Jansen uit, 'dus wat is er mooier dan ze te spelen bij mijn naderende afscheid? En verder zijn het hoogtepunten uit de orgelliteratuur die goed klinken het Domorgel. Natuurlijk heb ik deze stukken al vaker gespeeld, maar toch pak ik ze niet zomaar uit de kast. Ik streef iedere keer

Naast werken van Campra en Britten, waarin Jansen de Domcantorij zal begeleiden, speelt hij zelf twee grote Bachwerken: de Sonate G-dur en de monumentale *Praeludium & Fuga* e-moll. Daarnaast volgt nog een verrassing: de voltallige familie Jansen zal muzikaal *acte de présence* geven. 'We houden dat bewust nog even geheim,' vertrouwt Jansen me toe, 'want anders komt er misschien publiek op af dat alleen geïnteresseerd is in Janine, en dat is natuurlijk niet de bedoeling.'

Op zondag 15 mei volgt dan nog het kerkelijke afscheid tijdens de zondagse eredienst. Zoals te doen gebruikelijk in de Domkerk is dat een dienst van Schrift en Tafel. Jan Jansen weet al welke orgelzoli hij gaat spelen. Tijdens de communie zal hij nogmaals Francks *Troisième Choral* op de lessenaar zetten, en de allerlaatste klanken zijn voorbehouden aan *Transport de Joie* uit *L'Ascension* van Messiaen. Verder zal in deze dienst

Jan Jansen achter de klavieren van het Bätz-orgel van de Utrechtse Domkerk. Foto: Christine Jansen

weer naar een nog hogere perfectie, en ook de registraties pas ik telkens aan.' Maar er is nog een andere, meer emotionele reden om voor de *Trois Chorals* te kiezen. 'Mijn voorganger Stoffel van Viegen speelde het derde *Choral* tijdens zijn afscheid, het leek me daarom wel mooi om er ook mijn carrière als Domorganist mee af te sluiten.'

Een week later zal tijdens de wekelijkse Zaterdagmiddagmuziek worden stilgestaan bij het afscheid van Jan Jansen.

ook de muziekbijlage over Psalm 136 klinken die Jan Jansen voor dit nummer van Muziek & Liturgie componeerde.

Ergernis

Gevraagd naar wat hij het meeste zal missen, antwoordt Jansen heel stellig: 'De concerten. Het spelen van diensten is ook heerlijk, maar de laatste tijd ergerde ik me steeds vaker.' Die ergernis richtte zich vooral op –in de woorden van Jansen– 'van die liedjes die onvoldoende

kwaliteit hebben.' Hij vindt dat de kerk zich teveel richt op 'voor elk wat wils', ook de Domkerk, en dat betreurt hij. Heel stellig: 'De kerk moet een gezicht hebben. Voor de Domkerk betekent dat muziek die bij een monumentale ruimte hoort. Het moet een beetje *high church* zijn, zoals ze in Engeland zeggen. Doe op andere plekken maar wat 'gezelligs'.'

Jan Jansen ziet niet erg uit naar de komst van het nieuwe liedboek, en hij is er niet rouwig om dat hij de introductie ervan in de Domkerk niet hoeft mee te maken. 'Ik ben bang dat het nieuwe liedboek tegen gaat vallen', bekent Jansen. 'Ik hou mijn hart vast. Het *Liedboek* van 1973 is zo'n prachtige bundel met al die geres- taureerde melodie-

en. Helaas worden die liederen steeds minder gezongen, ook hier in de Dom. De mensen zouden de teksten te ingewikkeld vinden. Dat vind ik jammer, al is het maar omdat straks niemand nog de melodieën kent van de grote koraalvoorspelen uit de orgelliteratuur. Denk maar aan de grote *Vater unser* van Bach. De *cantus firmus* is nu al nauwelijks te herkennen, laat staan als niemand het bijbehorende lied meer kent.'

Dit alles neemt niet weg dat Jansen door- gaans met veel plezier de kerkdiensten heeft gespeeld. 'Ik vind het heerlijk om er muzikaal iets moois van te maken, bijvoorbeeld door te reageren op de lezingen. En omdat het hier in de Dom altijd diensten van Schiff en Tafel zijn, kan ik veel muziek kwijt. Tijdens de communie een stuk van een minuut of acht en na afloop ook een groot stuk orgelliteratuur. De kerkgangers rekenen daar op, en na afloop krijg ik vaak applaus.'

Af en toe ontpopte Jan Jansen zich wel eens als Dompianist, ook tijdens de zondagse eredienst. Zo kroop hij soms tijdens de communie achter de vleugel voor bijvoorbeeld een *Impromptu* van

Schubert, en tijdens de Stille Week speelde hij, verdeeld over de verschil- lende vieringen, de *Sieben letzte Worte* van Joseph Haydn. Dat brengt ons vrijwel automatisch op de vraag wat kerkmuziek eigenlijk is. Jan Jansen is daar heel duidelijk over: alle muziek is kerkmuziek. 'Een *Lied ohne Worte* van Mendelssohn is toch niet veel anders dan een langzaam deel uit een van zijn

Door inventief knip- en plakwerk heeft Jan Jansen geen registrant nodig bij het spelen van de *Toccata* van Widor. Foto: Christine Jansen

orgelsonate? Zet daar *barcarolle* boven en je kunt het op piano spelen.'

Cd's

Het Bätz-orgel zelf zal hij natuurlijk wel gaan missen, geeft Jansen toe. 'Het orgel is uniek. Je kunt er zo ontzettend veel op kwijt, niet alleen romantiek maar ook barok. En door de geweldige kleurigheid is het ook geschikt voor moderne muziek.' Als voorbeeld noemt hij *Tu Deum* van Daan Manneke, dat begin dit jaar in de Dom in première ging. 'Manneke was helemaal weg van het orgel,' vertelt Jansen. 'Net als Messiaen ging hij op zoek naar bijzondere klankcombinaties.' Het is de bedoeling dat het stuk later dit jaar op cd verschijnt.

Over cd's gesproken, Jan Jansen sluit zijn indrukwekkende discografie als Domorganist af met een opname van

de zes Triosonates van Bach. Een prachtige uitgave waarin hij de kwaliteiten van het Domorgel en zijn eigen kwaliteiten als Domorganist nog eens voor het voetlicht kan brengen. In het bijbehorende cd-boekje is Jan Jansens complete discografie afgedrukt. Een indrukwekkend overzicht met naast veel Bach onder meer Alain, Brahms, Franck, Liszt, Mendelssohn en Saint-Saëns.

Zoals gezegd, Jan Jansen ziet er niet tegenop om het stokje over te dragen aan zijn opvolger Jan Hage. Zijn agenda staat vol met concerten, niet alleen als organist maar ook als begeleider en continuospeler. Ook wil hij blijven componeren – voor de Domkerk schreef hij bijvoorbeeld diverse liedmelodieën, drie passies en een jaarcyclus van gezongen tafelgebeden op teksten van Sytze de Vries. Op verzoek van dochter Janine gaat hij een stuk schrijven voor haar jaarlijkse kamermuziekfestival. Het moet een werk worden voor trompet en orgel. Een van 's werelds allerbeste trompettisten zal de trompetpartij voor zijn rekening nemen, Jan Jansen zelf neemt natuurlijk plaats achter het orgel. Maar dat is allemaal toekomstmuziek. En de wekelijkse kerkdiensten mogen dan wegvallen, hij is beschikbaar als vervanger in zowel de Domkerk als de Oude Kerk in Soest. Hij hoopt dus nog wel eens plaats te kunnen nemen achter de klavieren van het Domorgel. Maar eerst gaat hij genieten van een welverdiende vakantie. •

Tijdens het afscheidswEEKEND is Jan Jansen, na afloop van de Zaterdagmiddagmuziek op 14 mei jongstleden, benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau vanwege zijn 'uitzonderlijke verdiensten op zowel muzikaal als maatschappelijk vlak'. De onderscheiding werd hem opgespeld door

de heer R.C. Robbertsen, Commissaris van de Koningin van Utrecht.

Ook werd de genoemde cd met de Triosonates van J.S. Bach gepresenteerd. Deze cd is verkrijgbaar in de winkel van de Domkerk. De bestelgegevens vindt u op de website www.domkerk.nl.

